

УДК 78.04+78.06

DOI 10.32461/2226-3209.1.2025.327998

Цитування:

Летов А. М. Електроакустичні виміри української камерно-інструментальної музики: синтез традицій і технологій. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 1. С. 371–375.

Летов Андрій Миколайович,

аспірант Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

<https://orcid.org/0009-0008-3533-0866>

dmz2124.aletov@dakkkim.edu.ua

Letov A. (2025). Electroacoustic Dimensions of Ukrainian Instrumental Chamber Music: Synthesis of Traditions and Technologies. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 371–375 [in Ukrainian].

ЕЛЕКТРОАКУСТИЧНІ ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОЇ КАМЕРНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ МУЗИКИ: СИНТЕЗ ТРАДИЦІЙ І ТЕХНОЛОГІЙ

Мета статті полягає у дослідженні композиторських стратегій у сфері електроакустики з перспективи інтеграції загальносвітових тенденцій та національних традицій в українській камерно-інструментальній музиці. **Методологія**, що використовується у дослідженні електроакустичних композицій камерно-інструментальної музики, охоплює низку методів та методологічних підходів як спеціальних музикознавчих, так і загальних – культурологічних. **Наукова новизна** роботи полягає у здійсненні аналізу композиторських стратегій у сфері камерно-інструментальної електроакустичної музики України з точки зору розкриття глобальних тенденцій та національних особливостей. Дослідження виявляє специфіку інтеграції електронних технологій у творчості українських композиторів, що у камерно-інструментальній музиці виражається через поєднання інноваційного звучання з елементами академічної музичної культури, фольклору та індивідуальних авторських концепцій. Окрему увагу зосереджено на розкритті явища синтезу мистецтв у межах електроакустичних ансамблевих творів та осмисленні ролі мультимедійних практик у формуванні нового типу художньої виразності. Введено до наукового обігу низку композицій електроакустичної камерно-інструментальної музики сучасних українських авторів, що дозволяє осмислити специфіку їхнього художнього мислення на перетині традицій та інновацій. **Висновки.** Розвиток електроакустичної камерно-інструментальної музики в українському культурно-мистецькому просторі відбувається в межах синтезу загальносвітових інноваційних практик та національних музичних традицій, що засвідчує відкритість української музичної культури до глобальних процесів при одночасному збереженні національної ідентичності. Композиторські стратегії української школи електроакустики характеризуються прагненням до синтезу мистецтв, інтерактивності, мультимедійності, що виявляється у поєднанні електроніки з акустичними інструментами і театральними, візуальними, вокальними перформативними елементами. Згідно результатів аналізу електроакустичних творів камерно-інструментальної музики О. Мануляка, А. Загайкевич, Ю. Гомельської з'ясовано, що вони вирізняються емоційною насиченістю, філософською глибиною та розмаїттям тембрових рішень, які досягаються завдяки розширенню звукового простору акустичних ансамблевих звучань електронними засобами. Доведено, що незважаючи на тенденції уніфікації мови електронної музики під дією процесів глобалізації, українські електроакустичні твори демонструють національну специфіку. Це реалізується шляхом використання вітчизняними композиторами поєднання електроніки, акустичних академічних та народних інструментів, автентичних звучань і ритмів, а також введення етнічної тематики, що сприяє збереженню українських культурних традицій в нових електроакустичних формах художнього втілення камерно-інструментальної музики.

Ключові слова: українська камерно-інструментальна музика, електроакустична музика, композиторська практика, технології мистецтва, «жива» електроніка, ансамбль.

Letov Andriy, Postgraduate Student, Department of Musical Art, National Academy of Culture and Arts Management

Electroacoustic Dimensions of Ukrainian Instrumental Chamber Music: Synthesis of Traditions and Technologies

The purpose of the article is to study composers' strategies in the field of electroacoustics from the perspective of integrating global trends and national traditions in Ukrainian instrumental chamber music. **The research methodology** used in the study of electroacoustic compositions of instrumental chamber music includes a number of methods and methodological approaches, both special musicological and general cultural. **The scientific novelty** of the work lies in the analysis of composers' strategies in the field of electroacoustic instrumental chamber music of Ukraine with a view

to revealing global trends and national peculiarities. The study reveals the specifics of the integration of electronic technologies in the works of Ukrainian composers, which is expressed in instrumental chamber music through the combination of innovative sound with elements of academic musical culture, folklore and individual authorial concepts. Particular attention is paid to the disclosure of the phenomenon of art synthesis within electroacoustic ensemble works and to the understanding of the role of multimedia practices in the formation of a new type of artistic expression. A number of compositions of electroacoustic instrumental chamber music by contemporary Ukrainian authors are introduced into the scientific circulation, which allows us to comprehend the specifics of their artistic thinking at the intersection of traditions and innovations. **Conclusions.** The development of electroacoustic instrumental chamber music in the Ukrainian cultural and artistic space takes place within the framework of a synthesis of global innovative practices and national musical traditions, which testifies to the openness of Ukrainian musical culture to global processes while preserving national identity. The compositional strategies of the Ukrainian school of electroacoustics are characterised by a desire for synthesis of the arts, interactivity, and multimedia, which is manifested in the combination of electronics with acoustic instruments and theatrical, visual, and vocal performative elements. According to the results of the analysis of electroacoustic pieces of instrumental chamber music by O. Manuliak, A. Zahaikevych, and Y. Gomelska, it has been found that they are distinguished by emotional saturation, philosophical depth, and variety of timbre solutions achieved by expanding the sound space of acoustic ensemble sounds with electronic means. It is proved that despite the tendencies of unification of the language of electronic music under the influence of globalisation, Ukrainian electroacoustic compositions demonstrate national specificity. This is achieved through the use by Ukrainian composers of a combination of electronics, acoustic academic and folk instruments, authentic sounds and rhythms, and the introduction of ethnic themes, which contributes to the preservation of Ukrainian cultural traditions in new electroacoustic forms of artistic embodiment of instrumental chamber music.

Keywords: Ukrainian instrumental chamber music, electroacoustic music, compositional practice, art technologies, live electronics, ensemble.

Актуальність теми дослідження. Дослідження еволюції української камерно-інструментальної музики акцентує увагу на сучасному періоді її розвитку, що позначений інтересом до електроакустичних експериментів у композиторській та виконавській практиці. Інтеграція електроакустичних засобів у сферу академічного камерно-інструментального музичування відкриває нові художні можливості, трансформуючи звучання, жанрово-стильову природу музичного твору і виконавські техніки. Перебуваючи в руслі глобальних тенденцій, пов'язаних із винаходом технологій мистецтва, українська камерно-інструментальна музика має свої особливості, зумовлені розвитком електроакустики від авангардних пошуків ХХ століття до першої чверті ХХІ століття. Тому вивчення цього явища дозволяє виявити закономірності розвитку камерно-інструментальної творчості в Україні, визначити її місце у світовому музичному просторі, окреслити композиторські стратегії у сфері електроакустики та виконавські перспективи їх сценічного впровадження.

Аналіз досліджень і публікацій передбачає звернення до історіографії питання, що включає осмислення загальних тенденцій розвитку української камерно-інструментальної музики ХХ – першої чверті ХХІ століть. Відзначимо, що висвітлення різноманітних аспектів формування жанру камерно-інструментального ансамблю в творчості представників української школи знайшло відображення на сторінках багатьох

наукових праць дисертаційного або монографічного змісту. Регіональна тематика представлена працями В. Андрієвської, О. Андріянової, О. Грабовської, А. Кравченко та ін., де досліджуються історичні, культурологічні, мистецтвознавчі виміри еволюції камерно-інструментальної музики того чи іншого краю. Розгляду окремих тенденцій у камерно-інструментальній творчості України присвячені праці О. Берегової (риси постмодернізму в ансамблевій музиці), Н. Дикої, Чжан Ханя (камерно-інструментальна музика на перетині композиторства та виконавства), І. Боровик (проблеми ансамблевого музичування), Н. Олександрової (основні типи музичного інтонування). Камерно-інструментальну творчість окремих українських композиторів вивчають Ю. Грібіненко, І. Савчук та інші науковці.

Примітно, що осмислення процесів взаємодії академічних тенденцій розвитку української камерно-інструментальної музики та музичної електроакустики побіжно презентовано у деяких вказаних вище працях. Проте загалом, незважаючи на інтенсивний розвиток електроакустичної музики в Україні, саме на матеріалах суто камерно-інструментального ансамблю такі дослідження не знайшли широкого розповсюдження. Найбільш відомі роботи, що торкаються загальних тенденцій у вітчизняній електроакустичній та електронній музиці, належать авторству А. Бондаренка, А. Загайкевич, А. Поліщука, І. Ракунової,

М. Салинаса, Ю. Соколової, О. Сук та ін. Крім того, аналіз зрізу сучасних світових та українських практик у цій царині можна досягнути, вивчаючи праці учасників профільних науково-практичних конференцій, таких як: «Сучасна музика від акустики до електроакустики: теорія та практика» (2024 р.), а також дослідження поліхудожніх вимірів креативного мислення [8]. Ці напрацювання сприяють розширенню наукового музикознавчого дискурсу, розкривають нові можливості розвитку українського музичного мистецтва та закладають теоретичні основи дослідження української електроакустичної музики у галузі камерно-інструментального ансамблю.

Мета статті – дослідити композиторські стратегії у сфері електроакустики з перспективи інтеграції загальносвітових тенденцій та національних традицій в українській камерно-інструментальній музиці.

Виклад основного матеріалу. Розгляд історії розвитку української камерно-інструментальної музики ХХ – першої чверті ХХІ століть виявляє, що «етапні звершення в українській камерно-інструментальній творчості можна класифікувати на підставі основних історичних періодів становлення української державності» [7, 216]. Як показують матеріали аналізу багатьох українських науковців, тенденції звернення до творчих пошуків у сфері генерування нових ансамблевих складів та звучань за участю електроніки також демонструють виразну залежність свого формування від домінуючої історичної та культурної парадигми того чи іншого часу, ба більше, віддзеркалюють зміну культурно-історичних епох.

Із плином часу «інтерес до електроакустичної музики також піднімає серйозні питання про різні аспекти цього явища – технологічні, психологічні, культурологічні тощо» [9, 53], а реалізація композиторських стратегій у сфері електроакустики набуває все більшої актуальності та поширення у зв'язку з високою динамікою оновлення технологій і, паралельно, уявлень про сучасне мистецтво, його звуковий універсум та комунікативні горизонти. Взаємодія традиційного (акустичного) інструментального складу з електронікою створює унікальні можливості для інтерпретації звуку, що впливає як на процеси композиторського творення, так і передбачає нові вимоги до техніко-виразальних здібностей виконавців.

Зазначимо, що історія електроакустичної музики свом корінням сягає епохи модернізму, де були сформовані підоснови багатьох нових мистецьких концепцій, напрямів і течій. Згідно

дослідження А. Загайкевич – відомої композиторки, теоретика і практика електроакустики, «естетичні засади європейської електроакустичної музики загалом і української зокрема формувалися під впливом естетико-технологічних концепцій мистецтва футуризму та інших споріднених теорій нового музичного мистецтва на межі ХІХ–ХХ століть» [2, 76].

Звертаючи увагу на шляхи розвитку вітчизняної електронної, а відтак і електроакустичної музики, А. Бондаренко зауважує про історичний та соціокультурний бекграунд, який вплинув на деяке «відставання» від аналогічних світових тенденцій на початкових етапах формування напрямку. У дисертації науковець підкреслює, що «історичними чинниками становлення української електронної музики стали період “відлиги” 1960-х років і здобуття Україною незалежності, що сприяло зняттю перепон ідеологічного характеру, зміцненню творчих контактів з музикантами та мистецькими інституціями Європи. До середини 2000-х років українськими музикантами були творчо засвоєно усі поширені в Європі напрями електронної музики» [1, 208–209].

Дану тезу підтримує й І. Ракунова, яка зазначає, що на сьогодні в Україні, так само як у Італії, Німеччині, Франції та інших європейських країнах, діють вже сформовані школи електроніки та електроакустики. З одного боку, ці національні школи характеризуються впізнаваністю творчого почерку їх представників, а з іншого боку, – у контексті тенденцій глобалізації «інтеграційні процеси виявилися настільки вагомими, що національне в галузі технологій перестало бути найважливішим, поступаючись місцем новизні концепцій в застосуванні тої чи іншої технології» [4, 15].

Серед загальносвітових тенденцій розвитку електроакустичної музики можна, приміром, зазначити про її перехрещення з іншими видами мистецтв, такими як театр, відео-арт, візуальні практики. Зокрема, це ілюструють ансамблеві твори Остапа Мануляка «Графічна соніфікація пам'яті» – аудіовізуальна композиція для фортепіано, електроніки та інтерактивного відео (у співпраці із Назаром Скрипником, 2019), «Хроніки ІІ» для клавесину, електроніки та графічного ряду (2020), «Визволення з плаского світу ІІІ» для двох флейт, гобою, кларнету, віолончелі, фортепіано, електроніки та відео (2021) та ін.

Доповнення цих камерно-інструментальних творів (якщо орієнтуватися на акустичне ядро їх інструментального складу) електронікою та

відео, відображає загальну тенденцію сучасної культури, де синтез мистецтв, інтерактивність та мультимедійність набувають важливого значення. Так само як і поєднання електроніки з вокальними техніками виконання, зокрема, «застосування в електронному звучанні вокальних елементів та підкреслення у вокальних партіях, загалом невластивого їм, інструментального начала; і навпаки – передача характерних “голосових” можливостей різних акустичних інструментів, спеціальні пошуки незвичних артикуляційних і тембрових властивостей, винаходячи певний взаємозв’язок специфічних тембральних ознак у звуках різного походження» [5, 100]. При цьому використання електроніки в таких міжмистецьких контекстах дозволяє розширити можливості для вираження нових художніх ідей з метою полісенсорного занурення слухача у твір.

Однак, на нашу думку, попри загальносвітові тенденції розвитку шкіл електроакустичної музики (впровадження нових технологій комп’ютерного моделювання звуку, цифрових аудіопроцесорів та інтерфейсів для виконання «живої» електроніки, інших технологій мистецтва), риси національної аутентичності електроакустичних творів українських митців зберігаються. Особливо, це стосується електроакустичних композицій камерно-інструментальної музики України, що представлена опусами А. Загайкевич, А. Карнака, К. Цепколенко, Ю. Гомельської, І. Тараненка, О. Мануляка та інших авторів, що цілеспрямовано або час до часу працюють у цій галузі.

Так, приміром, для змістового плану електроакустичних творів української камерно-інструментальної музики характерною є емоційна глибина та філософські пошуки. Можливості електроніки тут використовуються задля створення об’ємних звукових ландшафтів, що доповнюються або контрастують з акустикою і виявляють здатність передавати нюанси внутрішнього світу людини, її переживання, емоційні стани, філософські роздуми та культурні рефлексії.

Серед таких електроакустичних камерно-інструментальних творів можна згадати композиції Остапа Мануляка «Трансгресія І» для трьох флейт та електроніки/фіксованого запису (2017), «Визволення з плаского світу ІV» для фортепіано, саксофону та електроніки (2021), «Еолові процеси» для флейти, гобою, кларнету, валторни, перкусії та електроніки (2021) та ін. Цікавим прикладом паратекстуального програмування ідейних підоснов твору є останній зі згаданих вище опусів – «Еолові процеси», що через назву апелює до фразеологізму античного походження «еолова арфа». Саме так автор скеровує рецепцію цієї електроакустичної

композиції до метафоричного розуміння міфу про звучання арфи давньогрецького бога вітрів Еола як «звучання» людської душі в її реакціях на події зовнішнього світу. Як бачимо в таких творах «знаходять відображення звукові образи людини, епохи та світу в моделюванні загальної філософської картини дуальних опозицій іманентного і трансцендентного, що має історичне та позаісторичне значення» [3, 161].

Треба відмітити, що для української школи електроакустики характерним є також віддзеркалення національного контексту музичних традицій та їх інтеграція з електронікою. При цьому митці не лише звертаються до національних тем (зокрема проблем сучасності), історичних подій, але й створюють особливе українське «забарвлення», вводячи партії народних інструментів та додаючи фольклорні елементи (автентичний спів або інструментальне виконання). Так, приміром, дослідники електроакустичної творчості А. Загайкевич відмічають, що «базовими константами творів композиторки виступає зв’язок із автентичним фольклором, іманентно присутній у всіх опусах авторки. Водночас він виступає в якості своєрідних цеглинок, із яких вибудовується твір, заснований на використанні електронних семплів і живих виконавців (інструменталістів та вокалістів)» [5, 96].

Серед таких електроакустичних опусів камерно-інструментальної музики України згадаємо твір Алли Загайкевич «Друже Лі Бо» для бандури та «живої» електроніки (2015), опус Юлії Гомельської «Заклик самотньої жар-птиці» (або «Добре діджитована бандура») для бандури з електронікою (2008) та інші композиції, де спостерігаємо поєднання традицій та технологічних інновацій, шляхом глибокої інтеграції інструментів та виражальних елементів народної музики, етнічних або квазі-етнічних мотивів з електронікою. Такі поєднання не тільки формують нові звукові ландшафти, де взаємодіють сучасні технології та національна спадщина, але й засвідчують наявність впізнаваної національної специфіки ансамблевих електроакустичних композицій, попри тенденції формування музичних наративів нейтрального типу під дією процесів глобалізації та культурної уніфікації.

Наукова новизна роботи полягає у здійсненні аналізу композиторських стратегій у сфері камерно-інструментальної електроакустичної музики України з погляду розкриття глобальних тенденцій та національних особливостей. Дослідження виявляє специфіку інтеграції електронних технологій у творчості українських композиторів, що у камерно-інструментальній музиці виражається

через поєднання інноваційного звучання з елементами академічної музичної культури, фольклору та індивідуальних авторських концепцій. Окрему увагу зосереджено на розкритті явища синтезу мистецтв у межах електроакустичних ансамблевих творів та осмисленні ролі мультимедійних практик у формуванні нового типу художньої виразності. Введено до наукового обігу низку композицій електроакустичної камерно-інструментальної музики сучасних українських авторів, що дозволяє осмислити специфіку їхнього художнього мислення на перетині традицій та інновацій.

Висновки. На основі проведеного дослідження підсумуємо, що розвиток електроакустичної камерно-інструментальної музики в українському культурно-мистецькому просторі відбувається в межах синтезу загальносвітових інноваційних практик та національних музичних традицій, що засвідчує відкритість української музичної культури до глобальних процесів при одночасному збереженні національної ідентичності. Композиторські стратегії української школи електроакустики характеризуються прагненням до синтезу мистецтв, інтерактивності, мультимедійності, що виявляється у поєднанні електроніки з акустичними інструментами і театральними, візуальними, вокальними перформативними елементами. Згідно з результатами аналізу електроакустичних творів камерно-інструментальної музики О. Мануляка, А. Загайкевич, Ю. Гомельської з'ясовано, що вони вирізняються емоційною насиченістю, філософською глибиною та розмаїттям тембрових рішень, які досягаються завдяки розширенню звукового простору акустичних ансамблевих звучань електронними засобами. Доведено, що незважаючи на тенденції уніфікації мови електронної музики під дією процесів глобалізації, українські електроакустичні твори демонструють національну специфіку. Це реалізується шляхом використання вітчизняними композиторами поєднання електроніки, акустичних академічних та народних інструментів, автентичних звучань і ритмів, а також введення етнічної тематики, що сприяє збереженню українських культурних традицій в нових електроакустичних формах художнього втілення камерно-інструментальної музики.

Література

1. Бондаренко А. І. Електронна музика в Україні останньої третини ХХ – початку ХХІ століття : дис. ... канд.мист. : 26.00.01. Київ, 2021. 293 с.

1. Загайкевич А. В. Українська електроакустична музика: історія та сучасність. *Часопис Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського*. 2015. №4 (29). С. 75–86.

2. Кравченко А. І. Фортепіано в електроакустичному дискурсі звукообразних репрезентацій. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*, 2023. Вип. 2. С. 154–161. DOI: 10.32461/2226-3209.2.2023.286893.

3. Ракунова І. М. Нові композиторські технології (на прикладі творчості Алли Загайкевич) : автореф. дис. ... канд. мист. : спец. 17.00.03. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2008. 16 с.

4. Соколова Ю., Поліщук А. Електроакустичні твори Алли Загайкевич та їхній вплив на українське виконавське мистецтво. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 40. С. 92–95. DOI: 10.32843/2663-6085/2021/40.19

5. Сук О. Специфіка інтеграції людського голосу в електроакустичній композиції. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 72, Том 3. С. 99–107. DOI: 10.24919/2308-4863/72-3-15

6. Чжан Хань. Український камерно-інструментальний ансамбль ХХ століття: композиторська творчість та виконавська практика : дис. ... доктора філософії. : 025 «Музичне мистецтво». Київ, 2024. 252 с.

7. Marchenko V. (2023) Polyartistic Approach in Music Education: A Tool for Teaching and Developing Creative and Critical Thinking. *Rupkatha Journal*, Vol. 15, No.2. P. 1–19. [in English].

8. Salynas M. (2021) Semiological Interpretation of the Electroacoustic Music Phenomenon, *Scientific herald of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine*, (132), pp. 53–65. DOI: 10.31318/2522-4190.2021.132.249964.

References

1. Bondarenko, A. I. (2021). *Electronic Music in Ukraine in the Last Third of the 20th – Early 21st Century* (Candidate of Art Studies dissertation). Kyiv [in Ukrainian].

2. Zahaikevych, A. V. (2015). Ukrainian Electroacoustic Music: History and Modernity. *Journal of the Ukrainian National P. I. Tchaikovsky Music Academy*, 4(29), 75–86 [in Ukrainian].

3. Kravchenko, A. I. (2023). The Piano in Electroacoustic Discourse of Sound-Image Representations. *Herald of the National Academy of Culture and Arts Management*, (2), 154–161. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2023.286893> [in Ukrainian].

4. Rakunova, I. M. (2008). *New Compositional Technologies (on the example of Alla Zahaikevych's works)* [Abstract of Candidate of Art Studies dissertation]. Ukrainian National P. I. Tchaikovsky Music Academy [in Ukrainian].

5. Sokolova, Yu., & Polishchuk, A. (2021). Electroacoustic Works by Alla Zahaikevych and their Influence on Ukrainian Performing Arts. *Innovative Pedagogy*, (40), 92–95. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/40.19> [in Ukrainian].

6. Suk, O. (2024). Specificity of Human Voice Integration in Electroacoustic Composition. *Current Issues of the Humanities*, 72(3), 99–107. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-3-15> [in Ukrainian].

7. Zhang Han. (2024). *Ukrainian Chamber-Instrumental Ensemble of the 20th Century: Compositional Creativity and Performing Practice* (PhD Dissertation). Kyiv [in Ukrainian].

8. Marchenko, V. (2023). Polyartistic Approach in Music Education: A Tool for Teaching and Developing Creative and Critical Thinking. *Rupkatha Journal*, 15, 2, 1–19 [in English].

9. Salynas, M. (2021). Semiological Interpretation of the Electroacoustic Music Phenomenon. *Herald of Ukrainian National Tchaikovsky Music Academy*, (132), 53–65. DOI: 10.31318/2522-4190.2021.132.249964. [in English].

*Стаття надійшла до редакції 08.01.2025
Отримано після доопрацювання 10.02.2025
Прийнято до друку 17.02.2025*